

Leeswijzer Poëzie

Senia

De idioot in het bad
Vasalis

Leeswijzer

De idioot in het bad

Vasalis

Colofon

Dichter: Marie Vasalis
Gedicht: De idioot in het bad
Titel bundel: Parken en woestijnen
Uitgever: Stols, 1940.
Genre: Poëzie

Uitgever Leeswijzer: Stichting Senia 2021
Auteur leeswijzer: © Jose Hurkmans en Gert van Leeuwen
Senia-nummering: P21-03
Versiedatum: 14 november 2021

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de samensteller/Stichting Senia.

Bespreking gedicht en gesprekshandleiding

De idioot in het bad

VOORBEREIDING VAN DE BESPREKING

In deze leeswijzer staat het gedicht: 'De idioot in het bad' van Marie Vasalis centraal. Hoewel het gedicht al vrij oud is, is de thematiek nog steeds invoelbaar. U bespreekt dit gedicht aan de hand van gespreksvragen en u zoekt ook zelf gedichten uit.

In deze leeswijzer staat ook algemene informatie over poëzie. Nadat we enkele poëziewijzers hadden samengesteld, hebben we die algemene informatie gebundeld in een Syllabus Poëzie.

Voorafgaand aan de bespreking leest u deze leeswijzer door. Zoek vooraf zelf een ander gedicht van Vasalis uit dat u aanspreekt. Bibliotheken hebben meestal bundels in voorraad.

ALGEMENE INFORMATIE

M. Vasalis (1909-1998) is de schrijversnaam van M. Droogleever Fortuyn-Leenmans. Haar jeugd speelde zich af in Den Haag, ze studeerde medicijnen in Leiden en specialiseerde zich tot (jeugd)psychiater.

Met haar man, Jan Droogleever-Fortuyn, woonde ze jarenlang in Zuid-Afrika, daarna in Amsterdam en later in het noorden van het land.

In 1940 debuteerde zij met de novelle 'Onweer' en in hetzelfde jaar verscheen 'Parken en woestijnen' bij uitgeverij Stols. 'De vogel Phoenix' verscheen in 1947, 'Vergezichten en gezichten' in 1954. Na de eerste drie bundels bleef het stil maar in die stilte werkte ze door aan haar laatste bundel die door haar kinderen werd afgemaakt en postuum verscheen in 2002: 'De oude kustlijn'.

Marie Vasalis schreef veel klassiek geworden gedichten. Naast het gedicht dat we in deze leeswijzer bespreken zijn er bijvoorbeeld: 'Drank, de onberekenbare', 'Afsluitdijk' en 'Aan een boom in het Vondelpark'.

In het nawoord bij de uitgave van de postuum verschenen bundel schreven haar kinderen, Lous, Hal en Maria Droogleever-Fortuyn, een verklaring waarom hun moeder eerder was gestopt met publiceren. Bij de inontvangstneming van de Constantijn Huygensprijs in 1974 verklaarde zij: "Wat mij in en na de oorlog overkomen is komt hierop neer: een enorme relativering van mijn eigen lot ... Ik moest voortdurend tot de conclusie komen dat mijn commentaar volstrekt overbodig was."

Zij vertelde ook dat haar vader, tijdens een strandwandeling, haar eens wees op een vlucht vogels boven de zee: "Die volgen de oude kustlijn". Hiermee gaf zij haar voorkeur aan voor de titel van haar laatste bundel.

HET GEDICHT

De idioot in het bad

Met opgetrokken schouders, toegeknepen ogen,
haast dravend en vaak hakend aan de mat,
lelijk en onbeholpen aan zusters arm gebogen,
gaat elke week de idioot in 't bad.

5 De damp die van het warme water slaat
maakt hem geruster: witte stoom ...
En bij elk kledingstuk dat van hem afgaat,
bevangt hem meer en meer een oud vertrouwde droom.

10 De zuster laat hem in het water glijden,
hij vouwt zijn dunne armen op zijn borst,
hij zucht, als bij het lessen van zijn eerste dorst
en om zijn mond gloort langzaam een groot verblijden.

15 Zijn zorgelijk gezicht is leeg en mooi geworden,
zijn dunne voeten staan rechtop als bleke bloemen,
zijn lange, bleke benen, die reeds licht verdorden
komen als berkenstammen door het groen opdoemen.

20 Hij is in dit groen water nog als ongeborn,
hij weet nog niet, dat sommige vruchten nimmer rijpen,
hij heeft de wijsheid van het lichaam niet verloren
en hoeft de dingen van de geest niet te begrijpen.

En elke keer dat hij uit 't bad gehaald wordt,
en stevig met een handdoek drooggewreven
en in zijn stijve harde kleren wordt gesjord
stribbelt hij tegen en dan huult hij even.

25 En elke week wordt hij opnieuw geboren
en wreed gescheiden van het veilig water-leven,
en elke week is hem het lot beschoren
opnieuw een bange idioot te zijn gebleven.

Marie Vasalis: *Parken en woestijnen*

ANALYSE

Het lijkt een verhalend gedicht. Beschreven wordt een (realistische) gebeurtenis: een psychiatrische patiënt ondergaat met behulp van een verpleegkundige zijn wekelijkse bad-beurt. Vanaf strofe twee wordt duidelijk dat de dichter niet alleen de gebeurtenis op zich wil beschrijven, maar ook de gevoelens die de patiënt hierbij ervaart en nog meer de interpretatie van die gevoelens.

U krijgt hieronder informatie over wat poëzie nu eigenlijk is, leest u dit thuis door.

Wat is poëzie?

Wanneer noem je een tekst een gedicht? Waarin verschilt poëzie van proza? Veel mensen lezen graag, maar schrikken terug voor het lezen van gedichten. Maar gedichten lezen kan een heel bijzondere ervaring zijn: je kunt een gedicht in een heel korte tijd lezen: je leest het ook veel vaker opnieuw dan een roman en bij elke lezing ontdek en begrijp je nieuwe dingen. Hier volgen voor de minder ervaren lezers op dit gebied enkele uitspraken van dichters over het wezen van poëzie.

- “Een gedicht moet iets zeggen wat juist is en die bewering moet niet alledaags zijn want ze moet de lezer emotioneel aanspreken”.
- “In een gedicht is de tekst teruggebracht tot het meest essentiële, dus de woorden moeten zo snel mogelijk tot de kern komen. Dat maakt een gedicht spannend en daardoor heeft het de kans iemand emotioneel en intellectueel te raken”. (de dichter Nachoem Wijnberg over zijn poëzie)
- “Een gedicht is een glanzende kiemcel, een cel waarin het hele verhaal in potentie aanwezig is”. (Simon Vestdijk)

Tot zover de *inhoudelijke kant* van een gedicht.
Een gedicht is herkenbaar door *uiterlijke vorm*.

- Een onderdeel van die vorm is de typografie. Een gedicht wordt anders afgedrukt dan een bladzijde in een roman.
- De regellengte: alle regels zijn (meestal) van gelijke lengte.
- De coupletten of strofen kunt u vergelijken met de alinea's of de hoofdstukken van een roman.
- Het rijm. Veel gedichten hebben eindrijm: dat wil zeggen dat de laatste woorden van een versregel dezelfde klanken hebben.

Er zijn nog andere vormen van rijm:

- Alliteratie: (beginrijm: woorden beginnen met dezelfde medeklinkers)
- steunen/stuktrappen, vereren/verlaten.
- Assonantie (klinkerrijm: gebruik van dezelfde klinkers)
schema/leven/tekening/wereld

Poëzie moet ritme hebben. Vergelijk het ritme van een gedicht met het ritme in muziek: je herkent een wals, een tango aan het ritme.

- Ritme wordt veroorzaakt door afwisseling en overeenstemming van klinkers (assonantie) en medeklinkers (alliteratie), door op elkaar rijmende woorden en door regelmatige afwisseling van beklemtoonde van onbeklemtoonde lettergrepen.

Vormkenmerken in dit gedicht:

Rijmschema: a b a b (gekruist rijm) 7 strofen van elk 4 regels

Assonantie, overeenkomst klinkers:

haast dravend, vaak hakend (r.2)

oud, vertrouwde (r.8)

leeg, bleke (r.13/14)

groen, opdoemen (r. 16)

Alliteratie, beginrijm, overeenkomst medeklinkers:

Bleke bloemen, bleke benen, berkenstammen (r.13/14/15)

Stijlfiguren:

Beeldspraak, vergelijking met als:

bleke benen ~ berkenstammen door het groen

Dunne voeten ~ bleke bloemen

Metafoor, een bijzondere vorm van beeldspraak waarin het object van vergelijking naast hetbeeld geplaatst wordt of door het beeld wordt vervangen:

Bad/witte stoom ~vruchtwater/ baarmoeder

Opnieuw geboren ~ wreed gescheiden

Tegenstellingen:

Wijsheid van het lichaam ~ dingen van de geest

Veilig ~ bang

Zorgelijk ~ leeg / mooi

BESPREKING

Leest u het gedicht 'De idioot in het bad' voor in de groep. Misschien willen meerdere mensen het voorlezen en kunt u bespreken wat de verschillen in stijl van voordragen en intonatie opleveren.

Vervolgens bespreekt u de vragen die bij het gedicht horen, zie hieronder.

Voorafgaand aan de bijeenkomst heeft ieder van u nog een ander gedicht van Vasalis uitgekozen. Neem het in geprinte vorm voor de andere deelnemers mee, zodat ze kunnen meelesen.

Alle deelnemers lezen hun meegenomen gedicht voor. Soms is twee keer lezen nog beter als het om poëzie gaat.

Bespreek daarbij:

- Wat u aansprak in het gedicht dat u juist dit gekozen hebt.
- Of u elementen uit het gedicht 'De idioot in bad' herkent in de andere gedichten.

GESPREKSVRAGEN

1. Hoe leidt Vasalis de gelukservaring van de patiënt in het bad in?
2. De droom uit strofe 2 wordt in strofe 5 benoemd. Kunt u in eigen woorden vertellen welke droom dat is? Welke beelden gebruikt Vasalis om de droom te duiden?
3. Het wakker worden uit die droom is elke keer weer een verschrikking. Met welke beelden legt de dichter dat uit?
4. Welk beeld wordt door de dichter, wanneer ze de gevoelens van de patiënt tijdens zijn wekelijkse bad beschrijft, opgeroepen?
5. Bijna het hele gedicht is een metafoor. In uw antwoord naar aanleiding van vraag 4 hebt u die metafoor omschreven. Vindt u de vergelijking goed gekozen?
6. Vindt u dat Vasalis met dit gedicht haar gevoelens ten aanzien van de psychiatrische patiënt adequaat onder woorden heeft gebracht?
7. Wat vindt u van dit gedicht?

VERDER LEZEN EN DOEN / BRONNEN

- *Parken en woestijnen*, M. Vasalis, Stols, 1940
- *De vogel Phoenix*, M. Vasalis, Uitgeverij Van Oorschot, 1947
- *Vergezichten en gezichten*, M. Vasalis, Uitgeverij Van Oorschot, 1954

	• <i>De oude kustlijn</i>, M. Vasalis, uitgeverij Van Oorschot, 2002.• <i>Verzameld werk</i>. Poëzie en proza, M. Vasalis, Van Oorschot, 2006• <i>M. Vasalis. Een biografie</i>, Maaike Meijer, Uitgeverij Van Oorschot, 2011